

ปัญหาภาวะโลกร้อนของวัดในพุทธศาสนา¹

Problem of Global Warming of Buddhist Temple

พุทธรักษ์ ปราบนอก

Puttharak Prabnok

สาขาวิชามนุษยศาสตร์

Department of Humanities

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanity and Social Science

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัญหาภาวะโลกร้อนของวัดในพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 วัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมหรือปัญหาที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนของวัดในพุทธศาสนามี 4 ประการ คือ การเผาศพ การติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การลดพื้นที่สีเขียว และการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ซึ่งในปัญหาทั้ง 4 ประการนั้น การลดพื้นที่สีเขียวและการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ เป็นปัญหาร่วมของทุกวัด นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลที่แสดงว่า วัดมีความตระหนักต่อปัญหาภาวะโลกร้อนในระดับน้อยเพราะขาดความรู้และการประชาสัมพันธ์ที่ดีเกี่ยวกับปัญหาภาวะโลกร้อน

คำสำคัญ ปัญหา, ภาวะโลกร้อน, วัดในพุทธศาสนา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การตระหนักต่อปัญหาภาวะโลกร้อนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

Abstract

This paper aims to present the problem of global warming found in Buddhist temples. The study was conducted by using qualitative research method and investigating data through field data collection, in-depth interview, and participant observation. The data were obtained from eight temples located in Muang district, Khon Kaen Province. The result showed that there are four activities or problems that cause global warming in Buddhist temples: cremation, air conditioning installation, green space reduction, and the rising amount of waste which last two activities are the temple's common problems. In addition, the temples have low awareness of the problems of global warming due to lack of knowledge and good publicity about global warming.

Keywords : Problems, Global Warming, Buddhist Temples

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ มนุษย์ได้อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในทุก ๆ ด้าน โดยการนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติมาดัดแปลงให้เป็นเทคโนโลยีเพื่อใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายสมดุลทางธรรมชาติ ระบบนิเวศถูกทำลายในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่ออารยธรรมของมนุษย์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่อาศัยอยู่บนโลกมนุษย์จึงดำรงชีวิตด้วยความทุกข์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เป็นผลมาจากปัญหาภาวะโลกร้อนอันก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่าง ๆ มากมายทั่วโลก

ในปัจจุบัน สภาพภูมิอากาศได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกเนื่องจากระดับความร้อนในโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มว่าจะร้อนขึ้นเรื่อย ๆ ภาวะการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ภาวะโลกร้อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากมายในแทบทุกพื้นที่ของโลก อันที่จริงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกที่เกิดจากภาวะโลกร้อนนี้สามารถแก้ไขได้ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือกันตั้งแต่ระดับโลก ประเทศจนถึงประชาชนทั่วไป สิ่งที่สำคัญต้องเกิดความรู้เกี่ยวกับภาวะโลกร้อนก่อนจึงจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีได้

การแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนจะต้องแก้ไขให้ถูกจุด เพราะสิ่งที่ป็นต้นเหตุของปัญหาดังกล่าวไม่ใช่ธรรมชาติภายนอก การแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนเพียงด้านเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ เพราะสาเหตุของปัญหาภาวะโลกร้อนที่แท้จริงคือมนุษย์นั่นเอง ดังนั้น การจะแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนได้อย่างยั่งยืน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาภาวะโลกร้อนเพื่อก่อให้เกิดการตระหนักรู้อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนนั่นเอง

สถาบันสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรภาครัฐและต้องตอบสนองนโยบายของรัฐ การให้ความสำคัญต่อปัญหาภาวะโลกร้อนจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์

แม้แต่ในพระวินัยที่เป็นระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ก็มีข้อห้ามและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมในวัดก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ปัญหาขยะ หรือปัญหามลภาวะจากการเผาศพที่กระทบต่อชุมชน เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพระสงฆ์เช่นเดียวกัน เพราะสถาบันศาสนานับเป็นองค์กรที่สำคัญของสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม

ส่วนใหญ่งานวิจัยที่ผ่านมา ก็ศึกษาเฉพาะกลุ่มประชากรที่เป็นชาวบ้านเท่านั้น ไม่ได้ทำการวิจัยในองค์กรสงฆ์ อาจเป็นเพราะชาวพุทธยกสถาบันศาสนาไว้ต่างหากจากชาวบ้าน และเข้าใจว่าปัญหาภาวะโลกร้อนอาจไม่เกี่ยวข้องกับสถาบันสงฆ์ ทั้งที่จริงแล้ว สถาบันสงฆ์เองก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะวัดเป็นสถานที่สำคัญในวิถีชีวิตของชาวบ้านเพราะเป็นศูนย์รวมของศรัทธาและเป็นศูนย์กลางของการประกอบกิจการทางศาสนาอย่างยาวนาน ดังนั้น ปัญหาภาวะโลกร้อนจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะชาวบ้านหรือหน่วยงานราชการเท่านั้น แต่วัดเองก็ควรจะมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นองค์กรที่สามารถเป็นตัวอยางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การแก้ไขหรือผ่อนปรนภาวะโลกร้อนได้

ประเด็นที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้ ก็คือ กิจกรรมหรือการกระทำใดบ้างที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนในวัดอันเป็นการนำเสนอปัญหาที่สำรวจพบเพื่อนำไปสู่การวิจัยเพื่อแสวงหาทางแก้ปัญหาในโอกาสต่อไป

ภาวะโลกร้อน

ภาวะโลกร้อน (Global Warming) หรือภาวะภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (Climate Change) คือ การที่อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มขึ้นจากผลของภาวะเรือนกระจก (Greenhouse Effect) กล่าวคือ การที่โลกถูกปกคลุมด้วยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases) ที่มีจำนวนมากเกินความสมดุลของธรรมชาติ ภาวะโลกร้อนมีสาเหตุมาจากการกระทำที่เพิ่มปริมาณก๊าซเรือนกระจกดังกล่าวของมนุษย์เกือบทั้งหมด เช่น การผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการขนส่ง และการผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ การตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมากเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ทำให้กลไกการดึงเอาก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกไปจากระบบบรรยากาศ

ถูกลดทอนประสิทธิภาพลงอีกด้วย เพราะก๊าซเรือนกระจกเหล่านี้จะเก็บความร้อนไม่ให้สะท้อนออกนอกผิวโลก ทำให้อุณหภูมิพื้นผิวโลกเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ก่อให้เกิดเป็นภัยพิบัติทางภูมิอากาศที่ร้ายแรงส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทั้งโลกในลักษณะที่เรียกว่าภาวะโลกร้อน

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นระบบการคมนาคมขนส่ง การประกอบกิจการการค้าของเอกชน สถาบัน และหน่วยงานของรัฐ การเผาไหม้ของเชื้อเพลิงในบ้าน กระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม โรงไฟฟ้า การเผาขยะและสิ่งปฏิกูล การตัดต้นไม้ทำลายป่า ย่อมก่อให้เกิดก่อให้เกิดก๊าซต่าง ๆ เช่น ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งทำให้เกิดพลังงานความร้อนสะสมในบรรยากาศของโลกมากที่สุด ก๊าซมีเทน ก๊าซไนตรัสออกไซด์ และคลอโรฟลูโอโรคาร์บอน เป็นต้น ที่สร้างพิษทางอากาศซึ่งทำให้เกิดภาวะโลกร้อนตามลำดับ มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกิจกรรมเหล่านี้ได้เพราะมันสร้างความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่เมื่อตระหนักได้แล้วว่า สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสารที่ก่อมลพิษทางอากาศ ก็จำเป็นต้องมีมาตรการในการที่จะจัดการไม่ให้เกิดมลพิษทางอากาศในอัตราที่สูงเกินไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เอง

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อมนุษย์ต้องการความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากเกินไป ก็ทำให้มีความพยายามในการเข้าไปจัดการหรือดัดแปลงธรรมชาติมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นระบบการคมนาคมขนส่ง ระบบการผลิตในอุตสาหกรรม การผลิตกระแสไฟฟ้า การประกอบกิจการต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจทั้งหน่วยงานเอกชนและภาครัฐ สิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างมลพิษทางอากาศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะต้องนำพลังงานไปใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายของมนุษย์นั่นเอง ดังนั้นภาวะโลกร้อนจึงมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ทำลายป่า การเผาไหม้ของน้ำมันเชื้อเพลิงที่เกิดจากระบบคมนาคมขนส่ง ควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม เครื่องใช้ไฟฟ้าที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตต่าง ๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ เครื่องทำความเย็น เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ดังกล่าวล้วนทำให้บรรยากาศของโลกเปลี่ยนแปลง และเกิดสภาวะเรือนกระจก ความร้อนไม่สามารถสะท้อนออกนอกโลกได้ ทำให้โลกร้อนขึ้น และวัฏจักรของน้ำเปลี่ยนแปลง

ส่งผลให้เกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ และทำให้ฤดูกาลต่าง ๆ ของโลกเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากเนื้อหาของภาวะโลกร้อนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หากเรานำมาตรวจสอบในบริบทของวัดที่เป็นองค์กรทางศาสนา ขอบเขตก็คงไม่กว้างตามเนื้อหาทั้งหมด สามารถตีกรอบอยู่เฉพาะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดสารที่เป็นมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นในวัดเท่านั้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วัดในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นจำนวน 8 วัดเป็นกลุ่มวิเคราะห์ ได้แก่ วัดไตรประสิทธิ์ วัดอุตุมาราม วัดป่าแสงอรุณ วัดศรีจันทร์ วัดธาตุ วัดหนองแวง วัดกลาง และวัดโพธิ์โนนทัน แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและการตีความ

ผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า ปัญหาภาวะโลกร้อนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญของการสร้างปัญหาภาวะโลกร้อน วัดในพุทธศาสนาในฐานะองค์กรทางสังคมก็มีส่วนในการสร้างภาวะโลกร้อนเช่นเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้วัดเปลี่ยนแปลงวัดขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง มีกิจกรรมหรือสิ่งทีก่อให้เกิดปัญหาภาวะโลกร้อนดังต่อไปนี้

1. การเผาศพ

วัดส่วนใหญ่ในประเทศไทยล้วนมีฌาปนสถาน อันเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาที่รับมาจากประเทศอินเดียที่นิยมทำการเผาศพเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว โดยจะมีการทำพิธีศพจำนวนหลายวัน บางแห่ง 7 วัน บางแห่ง 3 วัน สำหรับบางคนก็อาจจะเก็บไว้เป็น 100 วันหรือ 1 ปี ตามชื่อเสียง สุานะและความสะดวก หลังจากนั้นก็จะทำพิธีฌาปนกิจ เนื่องจากความนิยมและพิธีกรรมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการตายเช่นนี้ ทำให้วัด

แทบทุกแห่งมีความจำเป็นในการก่อสร้างสถานที่เผาศพหรือที่เรียกว่า ฉาปนสถาน กิจกรรมดังกล่าวก็เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาภาวะโลกร้อนที่เกิดจากกิจกรรมทางศาสนาของชาวไทยเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม เราไม่สามารถยกเลิกธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวได้ แต่ก็ควรหาวิธีการจัดการที่ก่อให้เกิดมลพิษให้น้อยที่สุด ซึ่งอาจจะจำเป็นที่จะต้องปรึกษาผู้สนใจเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว อาจจะทำได้ด้วยการออกแบบเตาเผาที่ลดปัญหามลพิษให้น้อยที่สุด ประเด็นนี้วัดบางแห่งที่มีปริมาณการเผาศพมาก ได้ดำเนินการแล้ว เช่นวัดใหญ่ๆ ในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

2. การติดตั้งเครื่องปรับอากาศ

การติดตั้งเครื่องปรับอากาศนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศที่เป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อนอย่างยิ่ง เนื่องจากแทบทุกวัดล้วนมีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศจำนวนมาก อันเนื่องมาจากสภาพอากาศที่ร้อนมากขึ้นอันสืบเนื่องจากภาวะโลกร้อนนั่นเอง ทำให้วิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่แต่เดิมเน้นความเรียบง่าย ใช้ชีวิตอย่างผู้สงบก็เปลี่ยนแปลงมาสู่วิถีชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไปที่讲求ความสะดวกสบายใจการดำรงชีวิต ทำให้มีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศในกุฏิพระหรือเสนาสนะในวัดมากยิ่งขึ้น ซึ่งห่างไกลจากวิถีชีวิตพระสงฆ์ในอุดมคติที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แต่จะมองว่าพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นความผิดก็ไม่ถูกต้องนักเพราะไม่มีบทบัญญัติในวินัยของสงฆ์ เป็นแต่เพียงแสดงถึงความต้องการความสะดวกและไม่ขัดเกลาร่างกายของพระสงฆ์เท่านั้น แต่หากเราพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ก็นับว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะวิถีพระสงฆ์ก็เป็นวิถีในการดำรงชีวิตรูปแบบหนึ่งในปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบัน การใช้เครื่องปรับอากาศในวัดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น วัดใดก็ตามที่มีอาคารหรือศาลาที่อนุญาตให้ชาวบ้านมาเช่าประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น ห้องประชุม ห้องปฏิบัติกัมมัฏฐาน เป็นต้น ก็ล้วนแต่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศทั้งสิ้น อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อนในที่สุด

3. การลดพื้นที่สีเขียว

พื้นที่สีเขียว ในที่นี้ หมายถึง พื้นที่ที่ต้นไม้หรือพืชพรรณทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ป่า และเพาะปลูกเอง เช่น สนามหญ้า เป็นต้น การลดพื้นที่สีเขียวของวัด มีสาเหตุมาจากการมีสิ่งปลูกสร้างในวัดมากขึ้น ในอดีต วัดจะมีเพียงที่พักของสงฆ์ ศาลาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และอุโบสถใช้ในการทำกิจกรรมของพระสงฆ์ แต่ในปัจจุบันนี้ วัดมีสิ่งก่อสร้างมากขึ้นจนเกิดความแออัดอันเนื่องมาจากวัดบางแห่งเป็นสำนักเรียน ทำให้มีความจำเป็นในการก่อสร้างที่พักของพระภิกษุสามเณรมากยิ่งขึ้น บางวัดมีการก่อสร้างอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยอ้างเหตุผลว่า ถ้าไม่มีการก่อสร้างก็ไม่สามารถหาเงินบริจาคจากชาวบ้านได้ เพราะชาวพุทธมักมีความเชื่อว่าการได้บริจาคเงินสร้างศาสนาสถานจะทำให้ได้บุญมาก หากไม่มีสิ่งปลูกสร้างก็ไม่สามารถจะสร้างศรัทธาให้แก่ชาวบ้านได้ เนื่องจากวัดเองก็มีค่าใช้จ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าสาธารณูปการต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยการก่อสร้างในการได้มาซึ่งเงินบริจาค สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ทำให้มีค่าสาธารณูปการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระแสไฟฟ้า เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะโลกร้อน

นอกจากนี้ การสร้างถนนคอนกรีตเป็นการลดพื้นที่สีเขียวของวัดลงเป็นจำนวนมาก เดิมทีเดียว วัดในประเทศไทยมีพื้นที่ป่าจำนวนมาก จะเห็นได้จากความนิยมในการตั้งชื่อว่า วัดป่า แต่ในปัจจุบันนี้ วัดมีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นคอนกรีตมากยิ่งขึ้น ทั้งถนนภายในวัดก็มีการเทคอนกรีต จนกระทั่ง วัดที่ได้ชื่อว่า วัดป่า ก็กลายเป็นวัดที่มากไปด้วยสิ่งปลูกสร้างที่เป็นคอนกรีต และทำลายความเป็นป่ามากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้เองทำให้เกิดภาวะโลกร้อน เพราะเมื่อมีสิ่งปลูกสร้างจำนวนมากที่ไม่ได้สร้างมาจากวัตถุดิบธรรมชาติ ก็ทำให้เกิดภาวะความร้อนอันเป็นที่มาของการติดตั้งเครื่องใช้ไฟฟ้าโดยเฉพาะเครื่องปรับอากาศ ทำให้เกิดภาวะโลกร้อนเพิ่มมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบัน วัดมีลักษณะที่แตกต่างจากครครลงเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยเน้นให้วัดเป็นสถานที่สะดวกสบายต่อการปฏิบัติธรรม เจริญสงบ และเรียบง่าย เป็นการใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าที่มีพื้นที่สีเขียวมาก แต่ในปัจจุบัน วัดกลับลดพื้นที่สีเขียวเพื่อก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ทั้งที่จริงแล้วสิ่งเหล่านี้มีเกินความจำเป็นในการใช้สอยและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสามเณร

ตามคติทางพุทธศาสนาซึ่งมุ่งให้เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย มีความสันโดษและใช้ชีวิตเรียบง่าย

4. การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ

ปริมาณขยะที่มีจำนวนมากก็เป็นสาเหตุหนึ่งของภาวะโลกร้อนอันเนื่องมาจากสารพิษที่เกิดจากขยะและการกำจัดขยะในลักษณะต่าง ๆ ก็เป็นสาเหตุสำคัญของการก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน ปริมาณขยะในวัดเป็นปัญหาอย่างมาก จะเห็นได้จากเมื่อมีงานบุญประจำปีจะมีปริมาณของขยะจำนวนมากเนื่องจากชาวบ้านที่มีศรัทธานิยมทำโรงทานเพื่อบริจาคอาหารให้ผู้มาร่วมงาน วัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ล้วนแต่เป็นวัสดุที่กลายเป็นขยะที่กำจัดยาก เช่น โฟม หรือถุงพลาสติก เป็นต้น

ขยะที่มีจำนวนมากและขาดการบริหารจัดการที่ถูกต้องเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพและมลพิษสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ วัดเองก็ไม่ได้ตระหนักถึงประเด็นนี้ทำให้เกิดเป็นปัญหาแทบทุกวัดที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ในบรรดาสาเหตุของปัญหาที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนทั้งหมดนั้น การลดพื้นที่สีเขียวและการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ เป็นปัญหาร่วมของทุกวัดโดยเฉพาะปัญหาขยะนับว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะปริมาณของขยะเพิ่มขึ้นทุกวัน การแก้ปัญหาไม่ใช่เพียงแต่การหาสถานที่หรือวิธีกำจัดขยะ เพราะไม่มีทางที่จะแก้ไขได้ตราบดีที่มนุษย์ยังคงสร้างขยะขึ้นมาแทบทุกวัน วิธีการแก้ไขที่สำคัญมากที่สุดของปัญหานี้ก็คือ วิธีการลดขยะ หรือการที่แต่ละคนลดปริมาณขยะที่ตนเองสร้างขึ้นในทุกวันและขยายออกไปเป็นครัวเรือน และชุมชนตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า วัดมีความตระหนักต่อปัญหาภาวะโลกร้อนในระดับน้อยเพราะขาดความรู้และการประชาสัมพันธ์ที่ดีเกี่ยวกับปัญหาภาวะโลกร้อน

สรุปและอภิปรายผล

จากที่นำเสนอมาข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหาที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนของวัดในพุทธศาสนา มี 4 ประเด็นสำคัญคือ การเผาศพ การติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การลดพื้นที่สีเขียว และการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ในบรรดาปัญหาทั้ง 4 ประการนี้ การเผาศพแม้จะไม่ใช่อิทธิกรรมที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ และไม่สามรถที่จะยกเลิกธรรมเนียมปฏิบัติ

ดังกล่าวได้ แต่เราก็ควรจะหาวิธีการบริหารจัดการเพื่อลดปัญหามลพิษ ซึ่งต้องเริ่มต้นตั้งแต่ความตระหนักว่า กิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งที่ก่อให้เกิดปริมาณขยะในงานศพ เช่น พวงหรีด ดอกไม้ประดับ เมรุ ขวดน้ำ แก้วพลาสติก โฟม ที่ใช้ในงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่ก่อให้เกิดขยะอันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ เพราะศพที่เผาไม่ได้มีทุกวันและก็เผาไหม้สลายได้ แต่ขยะที่เกิดจากกิจกรรมดังกล่าวย่อยสลายได้ยาก จึงควรมีวิธีการลดปริมาณสิ่งที่เป็นขยะลง เช่น การใช้ต้นไม้แทนพวงหรีด หรือนำพืชผักสวนครัวมาประดับเมรุแทนที่จะใช้ดอกไม้ ซึ่งใช้ไม่ได้เมื่อเสร็จสิ้นงานแล้ว แต่ถ้าเป็นพืชผักสวนครัวก็สามารถนำมาแจกผู้ร่วมงานได้นำไปเพาะปลูกที่บ้านอันจะเป็นประโยชน์ หรือไม่ก็มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวเมื่อเสร็จสิ้นการเผาศพแล้ว ในบริเวณที่วัดจัดให้อันจะเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลดปริมาณขยะลงด้วย ภาชนะที่ใช้ในงานก็หันมาใช้สิ่งที่ไม่ใช่พลาสติกแทน เช่น การจัดน้ำใส่จูลเลอร์แทนที่จะแจกเป็นขวดน้ำ ดการใช้โฟมทุกชนิด เป็นต้น

การติดตั้งเครื่องปรับอากาศในวัดเป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดมาจากสภาวะโลกร้อน เพราะวัดไม่ได้ร่มรื่นและมีต้นไม้ที่ให้ความชุ่มชื้นมากเหมือนแต่เดิม อันเนื่องมาจากความเจริญทำให้มีสิ่งปลูกสร้างที่ก่อให้เกิดความร้อนมากขึ้น ยิ่งอาคารที่ใหญ่โตมีกิจกรรมที่ต้องใช้สอยมากก็ก่อให้เกิดปัญหาความร้อนมาก วัดจึงหันมาเริ่มติดตั้งเครื่องปรับอากาศทำให้เกิดก๊าซที่ส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนตามมาในที่สุด ทั้งที่ความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นก็ย้อนแย้งกับวิถีชีวิตของพระภิกษุที่หลีกเลี่ยงจากความสะดวกสบายแบบชาวโลก แต่หากมองในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ต้องยอมรับว่าวิถีชีวิตพระภิกษุสมัยย่อมเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ถึงกระนั้น วัดเองก็จำเป็นต้องเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตแบบสมถะเรียบง่ายมากกว่าชาวบ้าน เพราะหากจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่างแบบที่ชาวบ้านมีวิถีชีวิตมันก็ไม่แตกต่าง เป็นไปได้หรือไม่ที่วัดจะลดปริมาณการติดตั้งเครื่องปรับอากาศลง แล้วกลับไปใช้วิถีธรรมชาติที่เน้นความเรียบง่าย กินง่าย นอนง่าย ปฏิบัติธรรมมาก โดยไม่ใส่ใจสิ่งที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกภายนอก

การลดพื้นที่สีเขียวในวัดลงทำให้ความชุ่มชื้นภายในบริเวณลดน้อยลง วัดมีสิ่งปลูกสร้างมากจนเกินความจำเป็น ในความเป็นจริง สิ่งที่เป็นจำเป็นสำหรับวัดก็คงมีเพียงเสนาสนะซึ่งเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุ โบสถ์หรืออุโบสถสำหรับทำสังฆกรรม และศาลาสำหรับเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา การก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะใหญ่โตไม่ใช่สิ่งจำเป็นของวัดตามหลักการทางพุทธศาสนา การสร้างรูปเคารพใหญ่โตตามวัดต่าง ๆ การสร้างถนนคอนกรีตจำนวนมากจนลดพื้นที่สีเขียวของวัดก็เป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นอีกเช่นเดียวกัน แต่ในทางตรงกันข้าม วัดควรจะเป็นวัดสีเขียวโดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้วยการปลูกต้นไม้มากกว่าที่จะมีการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ จนเป็นที่มาของความร้อนที่เพิ่มมากขึ้นจนกระทั่งต้องมีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศตามเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัดดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ประเด็นนี้เกิดมาจากความคิดของผู้ที่มีส่วนในการบริหารจัดการวัดว่า การก่อสร้างเป็นการได้มาซึ่งรายได้ที่จะต้องนำมาบริหารจัดการภายในวัด เช่น ค่าน้ำค่าไฟ ต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากตามปริมาณการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งที่ในความเป็นจริง วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือลดปริมาณการใช้ไฟฟ้าหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ลงต่างหาก ดังนั้นวัดควรจะต้องคงพื้นที่สีเขียวไว้ให้มากกว่าสิ่งก่อสร้างหรือถาวรวัตถุอื่น ๆ ภูมิทัศน์ของวัดควรจะมีร่มรื่นเต็มไปด้วยต้นไม้มากกว่าจะเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างที่เป็นอาคารใหญ่โตตามอุดมคติของวัดเหมือนเมื่อครั้งสมัยพุทธกาล แม้เราจำเป็นต้องยอมรับว่าสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยอดีตเข้าสู่ยุคแห่งความเจริญ วัดเองก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งที่วัดทุกแห่งควรมีแบบอย่างอันเดียวกันคือ การมีพื้นที่สีเขียวของวัดจนกลายเป็นปอดของชุมชนหรือแหล่งสุขภาวะของชุมชนอันอาจนำไปสู่การเป็นอุทยานการเรียนรู้ธรรมชาติที่ดีกว่าจะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่เต็มไปด้วยรูปเคารพทางศาสนา แต่ไม่นำความชุ่มชื้นและการเรียนรู้อันก่อให้เกิดความตระหนักต่อภาระงานและอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่ผู้ที่เข้ามาภายในวัดเลย วัดที่อยู่ในชุมชนกึ่งเมืองจะมีพื้นที่สีเขียวมากกว่าวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองอย่างแตกต่างกันมาก และมีความร่มรื่นมากกว่าวัดที่อยู่ในชุมชนเมือง ประเด็นนี้คณะสงฆ์ควรจะทำให้ความตระหนักต่อรูปแบบของวัดที่จำเป็นจะต้องเป็นแบบอย่างของชุมชนได้ โดยอาจจะมียุทธศาสตร์ทำวัดให้เป็นสีเขียว ดังกล่าวแล้วข้างต้น

การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะเป็นปัญหาที่ทุกองค์กรต่างประสบไม่ใช้แต่เฉพาะวัดหรือชุมชนเท่านั้น ปริมาณขยะเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก จำนวนขยะเกิดขึ้นตามความเจริญของระบบอุตสาหกรรมในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ปริมาณขยะในวัดเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการขาดความตระหนักต่อปัญหาที่จะเกิดมาจากขยะ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประเพณีสำคัญทางศาสนาส่วนก่อให้เกิดปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นมาก ดังนั้น วัดจึงควรตระหนักในเรื่องขยะโดยการรณรงค์ให้มีการลดการใช้วัสดุที่ย่อยสลายยาก หรือการใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น ในกิจกรรมงานศพ แทนที่จะใช้พวงหรีดที่สร้างมาจากดอกไม้หรือวัสดุย่อยสลายยากก็น่าจะเปลี่ยนมาเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าเช่น พัดลมหรือการใช้ต้นไม้หรือพืชผักสวนครัวประดับหน้าโลงศพและเมรุเพราะเมื่อเสร็จพิธีก็สามารถนำไปปลูกเพื่อใช้เป็นพืชผักสวนครัวได้ และไม่สร้างขยะขึ้นอีกด้วย วัดควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ชาวบ้านลดปริมาณการใช้ขยะและคัดแยกขยะก่อนจะเอาไปทิ้ง เพราะการทำเช่นนี้จะทำให้ระบบการจัดการขยะทำได้ง่ายขึ้น โดยการส่งเสริมชาวบ้านให้สร้าง ความตระหนักต่อภาวะมลพิษทางสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการอบรมหรือการเทศน์สั่งสอนในวันพระหรือในกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ วัดควรมีแนวทางการบริหารจัดการวัดสีเขียวและสะอาด เพราะเป็นศูนย์รวมของชุมชน ควรมีระบบบริหารจัดการขยะภายในวัดที่มีระเบียบและสร้างความตระหนักต่อปัญหาขยะอันจะเป็นตัวอย่างให้แก่ชุมชนได้ดำเนินตาม หากวัดสะอาดและร่มรื่นก็เป็นสถานที่น่าเข้าไปอันจะเป็นหนทางไปสู่การศึกษาพระธรรมคำสอนอันจะเป็นผลดีต่อชาวบ้านและชุมชนในที่สุด เมื่อชุมชนสะอาด คนในชุมชนเป็นคนดีก็ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขแก่สังคมและประเทศชาติในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ปริญดา วันไทย. (2552). การเปิดรับสื่อ ความตระหนัก และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นภาวะโลกร้อน ของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ริเรืองรอง รัตนวิไลสกุล. (2552). พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคนกรุงเทพมหานครในการช่วยลดภาวะโลกร้อน. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช. 22(1) มกราคม-มิถุนายน.
- วิมลพรรณ อามาเวท. (2554). ความตระหนัก ความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมต่อปัญหาสภาพภาวะโลกร้อนของประชาชนกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. การวิจัยของคณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- ศิริกาญจน์ ศิริเลข. (2551). ความตระหนักต่อปัญหาภาวะโลกร้อนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุกัญญา เชียงเอก. (2550). การรับรู้เกี่ยวกับภาวะโลกร้อนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุดตมา แสงวิเชียร. (2552). การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการช่วยลดภาวะโลกร้อนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. การวิจัยของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สุภาพร ครุสารพิสิฐ. (2550). การแสวงหาข่าวสาร ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการลดปัญหาภาวะโลกร้อนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาทิตย์ ฉัตรมงคลวงศ์. (2547). ความรู้ ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณี ผู้ใช้บริการพื้นที่สวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.